

договору, укладеного між Росією і Туреччиною після російсько-турецької війни 1877-78. Розпочався 1(13) червня і завершився 1(13) липня підписанням трактату з 64 статей. В його засіданнях взяли участь делегації Австро-Угорщини, Англії, Італії, Німеччини, Росії, Туреччини і Франції. До Берліна були запрошені представники балканських країн, але учасниками конгресу вони не стали. Берлінський трактат визнав незалежними від Османської імперії Сербію, Чорногорію і Румунію. Болгарія наділялася статусом автономної держави з правом обирати собі князя й наступним затвердженням його турецьким урядом і за згодою великих держав, тоді як у Боснії і Герцоговині запроваджувався окупаційний режим Австро-Угорщини. Б.К. займався перерозподілом національних територій. Населені болгарами області на півдні від Балканського хребта залишалися під назвою Східна Румелія у складі османських володінь, діставши адміністративну автономію. За Туреччиною закріплювалися усі території до адриатичного узбережжя на заході та Егейського моря на півдні. На Кавказі до Росії приєднувалися Батум, Карс і Ардаган з прилеглими до них округами; з свого боку Порта повертала їй Алашкертську долину і м.Баязид.

Б.К. обмежив здобуті за договором у Сан-Стефано права Росії й створював ґрунт для загострення протиріч на Балканах. Разом з тим для південноукраїнських земель берлінський трактат, за яким до Російської імперії поверталася придунайська ділянка Бессарабії з портовим містом Ізмаїл та встановлювалася свобода плавання по Дунаю від Залізних Воріт до Чорного моря, розширювали можливості їх торговельно-економічних зв'язків на Балканах. Майже всі положення трактату, схваленого в Берліні, зберігали свою силу до балканських війн 1912-13.

Літ.: Мартенс Ф.Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. – СПб, 1888, т.8.

М.М.Варварцев.

БЕРЛІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ – один з найбільших закладів вищої освіти у Німеччині. Заснований 1809. З його діяльністю пов'язана праця філософів Г.Гегеля, Й.Фіхте, філологів Якоба і Вільгельма Грімм, історика Т.Моммзена, фізиків Г.Гельмгольца, А.Ейнштейна, М.Планка, медиків А.Грефе, Р.Коха, Р.Вірхова та ін. З 1946 має ім'я видатних учених Александра і Вільгельма Гумбольдтів. На його 26 факультетах готують магістрів та бакалаврів за спеціальностями: право, економіка, соціальні дисципліни, культурологія, медицина, комплексу природничих наук. Нині в Б.у. навчається понад 30 тис. студентів з багатьох країн світу, у тому числі з України.

Традиція української молоді здобувати знання в Б.у. склалася ще у ХІХ столітті. 1836 на юридичний факультет вступив М.Д.Іванишев, в майбутньому один з фундаторів української історичної науки ХІХ ст., який формував свої наукові погляди під керівництвом Ф.Савіні – засновника історичної школи права, Е.Ганса – історика права, учня Гегеля, Ф.Раумера,

Л.Ранке та ін. 1844 у Б.у. стажувався і слухав лекції мінералога Х.Вейса, географа К.Ріттера – членів Берлінської академії наук кандидат філософії Київського університету св.Володимира О.Рогович, пізніше професор цього університету і директор Ботанічного саду. Після Першої світової війни студентами Б.у. було чимало українських емігрантів, зокрема, історик Б.Крупницький, журналісти М.Добрянський–Демкович, З.Пеленський. В Б.у. читали лекції, виступали з науковими доповідями С.Смаль-Стоцький, Д.Чижевський, Б.Матюшенко, В.Кубійович, І.Лоський, В.Леонтович, З.Кузеля. У Фонетичному інституті університету Я.Рудницький на запрошення професора Д.Вестермана опрацював українські діалектичні тексти. У листопаді 1926 заходами П.Скоропадського та за підтримки німецького уряду був заснований як філіал Б.у. Український науковий інститут, очолений істориком Д.Дорошенком, де діяли чотири кафедри: української історії, української державності, духовної культури і релігійних відносин, історії матеріальної культури. В інституті працювали В.Липинський, І.Мірчук, В.Залозецький, Б.Крупницький, М.Антонович, Д.Оляничин, І.Лоський, які видавали праці про Україну українською та німецькою мовами.

Літ.: Берлін – столиця ГДР. – Дрезден, 1980; Яріш В., Сулима М. Українці в Берліні, 1918-1945 рр. – Торонто, 1996; З історії міжнародних зв'язків України: наука, освіта (XIX – 30-ті роки XX ст.). Документи і матеріали. – К., 1999; Fischer Weltalmanach. – München, 1999; Киян О.І. М.Д.Іванишев як історик й організатор історичної науки// УІЖ, 2002, №2.

Н.В.Кривець.

БЕРНАРДИНЦІ – члени католицької чернечої організації, що виникла у результаті реорганізації абатом Бернаром Клервоським ордену цистерціан, заснованого 1098 у Франції. 1119 папою був затверджений статут Б. У 13-14 ст. орден перетворився на один із найвпливовіших у Європі. Його представники брали участь у підготовці другого хрестового походу 1147-49. Поміж інших католицьких чернечих братств Б. вирізнялись визнанням таїнств православної церкви. Їх монастирі діяли у Франції, Італії, Іспанії, Австрії та інших країнах. Під впливом проповідницької діяльності Іоанна Капістрана, який 1453 прибув до Кракова, тут було засновано монастир Б. Наступного року княгинею Анною Мазовецькою побудовано бернардинський монастир у Варшаві. Від 1468 члени ордену діяли у Литві. З другої половини 15 ст. діяльність Б. розгорнулась на західноукраїнських землях, 1460 їх монастир засновано у Львові. В Україні монастирі ордену існували у Луцьку, Дубно, Житомирі, Бережанах та інших містах. Протягом 18-19 ст. більшість з них було ліквідовано австрійським та російським урядами.

Літ.: Kantak K. Bernardyni Polscy. – Lwów, 1933, т.1; Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки на Україні. – К., 1994, кн.2.

О.А.Іваненко.